УДК 725.51

Є.В. Удуденко
О.І. Хороша

Класифікація сучасних реабілітаційних центрів в Україні за функціональними та просторовими характеристиками

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі розглянуто класифікацію сучасних реабілітаційних центрів в Україні як багатофункціональних архітектурних об'єктів, що забезпечують фізичне, психологічне та соціальне відновлення населення. Проаналізовано функціонально-планувальну структуру внутрішнього середовища таких закладів та диференціацію їхніх композиційних рішень з урахуванням вимог безбар'єрності та природоінтеграції.

Ключові слова: реабілітаційний центр, класифікація, функціональна структура, композиційно-планувальна організація, архітектурне формування, інклюзивність, безбар'єрне середовище, природоінтеграція.

Abstract

This paper examines the classification of modern rehabilitation centers in Ukraine as multifunctional architectural structures that facilitate the physical, psychological, and social recovery of the population. It analyzes the functional and spatial structure of the interior environment of such facilities and the differentiation of their compositional solutions, taking into account the requirements for accessibility and integration with nature.

Keywords: rehabilitation center, classification, functional structure, spatial layout, architectural design, inclusivity, barrier-free environment, integration with nature.

Вступ

Сучасні реабілітаційні центри формуються як новий тип багатофункціональних архітектурних об'єктів, призначених для відновлення фізичного та ментального здоров'я людини, а також її підготовки до повернення в сім'ю та повноцінної інтеграції в суспільство. Відповідно до сучасних архітектурно-містобудівних підходів, це спеціалізоване середовище має забезпечувати зручне розташування, високий рівень комфорту та відповідати індивідуальним потребам різних цільових груп протягом певного періоду перебування. Архітектурна організація таких комплексів базується на поєднанні базових (житлового, медично-оздоровчого, спортивно-оздоровчого), профільних та додаткових функціональних блоків, а їхньою головною типологічною особливістю виступає мала поверховість.

Актуальність дослідження класифікації та архітектурно-планувальної організації реабілітаційних закладів зумовлена гострою потребою суспільства у психоемоційному та фізичному відновленні, а також соціальній підтримці всього населення в умовах сучасних стресових факторів, криз та активних бойових дій в Україні. Мета дослідження – проаналізувати та систематизувати сучасні реабілітаційні центри України за їхніми функціональними та просторовими характеристиками, визначити основні типи функціонально-планувальної організації й архітектурно-композиційних рішень, а також виявити особливості формування безбар'єрного, інклюзивного та природоінтегрованого середовища, спрямованого на забезпечення ефективної фізичної, психологічної та соціальної реабілітації населення.

Аналіз існуючих підходів показує, що ефективність функціонування реабілітаційних просторів безпосередньо залежить від врахування специфічних потреб цільової категорії користувачів, вибору оптимального типу архітектурного формування (нове будівництво чи реорганізація існуючих об'єктів) та гармонійного поєднання композиційної, функціональної і планувальної структур [1].

Результати дослідження

Сучасні реабілітаційні центри формуються як складні поліфункціональні архітектурні об'єкти, покликані забезпечити комплексне фізичне, психологічне та соціальне відновлення людини відповідно до актуальних викликів сьогодення. Ефективне проєктування таких закладів в Україні

потребує науково обґрунтованої систематизації їхніх типологічних ознак, оскільки саме специфіка реабілітаційних процесів і категорія пацієнтів безпосередньо визначають містобудівне розміщення, функціональне наповнення та об’ємно-планувальну організацію будівель.

Для узагальнення та систематизації підходів до проєктування вітчизняних закладів реабілітації розроблено комплексну класифікацію, що враховує взаємозв’язок між містобудівними умовами, типом функціонального наповнення та об’ємно-просторовим вирішенням будівлі (табл. 1). Запропонована класифікація сучасних реабілітаційних центрів за різними функціональними та просторовими характеристиками дає змогу комплексно оцінити типологічну різноманітність таких об’єктів і визначити оптимальні архітектурно-планувальні параметри для їхнього формування [2].

Таблиця 1 - Класифікація за різними функціональними та просторовими характеристиками.

№	Класифікаційна ознака	Типи/різновиди реабілітаційних центрів
1	За функціональним призначенням	• Медичні • Фізичної реабілітації • Психологічні • Соціальні • Професійно-трудові • Спортивні • Комплексні (багатопрофільні)
2	За характеристиками спеціалізації	• Неврологічні • Ортопедично-травматологічні • Кардіологічні • Військові • Дитячі • Геріатричні • Для осіб з інвалідністю
3	За об’ємно-планувальною структурою	• Компактні • Блокові • Павільйонні • Коридорні • Атріумні • Змішані (комбіновані)
4	За просторовими характеристиками	• Централізовані • Децентралізовані • Лінійні • Радіальні • Кластерні • Модульні • Комбіновані
5	За поверховістю	• Одноповерхові • Малоповерхові (2–3 поверхи) • Середньоповерхові (4–5 поверхів) • Багатоповерхові
6	За формою будівлі в плані	• Прямокутні • Г-подібні • П-подібні • Н-подібні • Хрестоподібні • Круглі • Криволінійні • Складної конфігурації
7	За характером забудови	• Окремо розташовані • Вбудовано • Прибудовані • У складі медичних комплексів • Кампусного типу
8	За тривалістю перебування	• Амбулаторні • Денні стаціонари • Стаціонарні • Змішаного типу

Продовження таблиці 1

9	За місткістю	• Малі • Середні • Великі • Багатопрофільні комплекси
10	За розташуванням	• Міські • Приміські • Заміські • Курортно-рекреаційні • При лікарнях
11	За архітектурно-художніми характеристиками	• Сучасні (мінімалістичні) • Класичні • Біонічні • Органічної архітектури • Екоархітектури • Хай-тек • Регіональні (традиційні)
12	За організацією внутрішнього простору	• З коридорною системою • З холовою системою • З атріумною системою • Із секційною структурою • З відкритим плануванням • З комбінованим плануванням
13	За зв’язком із природним середовищем	• Із внутрішніми двориками • Із терапевтичними садами • Із відкритими терасами • З експлуатованими зеленими дахами • Інтегровані в природний ландшафт
14	За конструктивними характеристиками	• Каркасні • Безкаркасні • Монолітні • Збірні • Модульні • Комбіновані
15	За ступенем універсальності	• Спеціалізовані • Універсальні • Багатофункціональні • Трансформовані (адаптивні)

У таблиці 1 продемонстровано, що сучасний реабілітаційний центр є цілісною поліфункціональною системою, у якій функціональне призначення, спеціалізація, місткість і тривалість перебування безпосередньо визначають вибір конструктивної схеми, поверховості та об’ємно-планувального рішення. Приклади різнотипних рішень - від малоповерхових та компактно-блочних П-подібних споруд до інклюзивних терапевтичних садів та інтегрованих у природний ландшафт одноповерхових модульних комплексів - продемонстровано у рис. 1.

Рис. 1 – Приклади архітектурно-планувальних та ландшафтних рішень реабілітаційних центрів.

Особливе значення в цій структурі посідають реабілітаційні центри із терапевтичними садами, де

природне середовище інтегрується у простір закладу як активний лікувально-відновлювальний інструмент: спеціалізоване озеленення, водойми та сенсорні маршрути ефективно знижують рівень тривожності й посттравматичного стресу, сприяють психоемоційному розвантаженню та прискорюють фізичну й соціальну адаптацію пацієнтів [3]. Сучасні реабілітаційні центри можна класифікувати не лише за функціональним призначенням і планувальною структурою, а й за інноваційністю, адаптивністю, технологічністю, екологічністю та відповідністю сучасним суспільним потребам [4].

Таблиця 2 - Класифікація сучасних реабілітаційних центрів за критеріями інноваційності, технологічності, екологічності та відповідності суспільним потребам.

№	Класифікаційна ознака	Типи/різновиди реабілітаційних центрів
1	За відповідністю сучасним потребам суспільства	• Інклюзивні • Військово-реабілітаційні • Посттравматичної реабілітації • Психосоціальної реабілітації • Мультидисциплінарні • Сімейноорієнтовані
2	За технологічним оснащенням	• Високотехнологічні • Роботизовані •Із застосуванням VR/AR-технологій • Із телереабілітацією •Інтелектуальні (Smart Rehabilitation Centers) •Гібридні
3	За адаптивністю архітектурного середовища	• Гнучкого планування • Модульні • Трансформовані • Універсального дизайну • Адаптивні до зміни функцій • Швидкозбірні
4	За екологічністю та енергоефективністю	• Енергоефективні • Пасивні • Біокліматичні • Екологічно сталі • Із зеленими технологіями • Із природоінтегрованою архітектурою
5	За принципами терапевтичного середовища	• Біофільні • Сенсорно адаптовані • Природно-терапевтичні • З людиноцентричним дизайном • З доказово обґрунтованим проєктуванням (Evidence-Based Design) • З безбар'єрним середовищем
6	За стійкістю та безпекою	• З укриттями • Автономні • Енергонезалежні • Із захищеними функціональними зонами • Адаптовані до надзвичайних ситуацій
7	За моделлю організації реабілітації	• Стаціонарні • Амбулаторні • Денних відвідувань • Громадсько-орієнтовані • Інтегровані в лікарняні комплекси • Мережеві (з філіями та дистанційними послугами)

Таким чином, сучасний реабілітаційний центр в Україні трансформувався з вузькопрофільного медичного закладу на високотехнологічну поліфункціональну екосистему, що водночас відповідає актуальним суспільним викликам, вимогам безпеки, енергоефективності та інклюзивності [5]. Аналіз показав, що комплексна класифікація таких об'єктів має охоплювати не лише базові

функціонально-планувальні та об’ємно-просторові параметри, а й критерії інноваційності, адаптивності, природоінтеграції та автономності, що забезпечує створення гнучкого й дієвого терапевтичного середовища для різних категорій пацієнтів.

Висновок

У роботі систематизовано підходи до проєктування сучасних реабілітаційних центрів в Україні та розроблено їхню комплексну класифікацію за функціональними, просторовими та інноваційними критеріями. Визначено, що ефективність таких поліфункціональних об’єктів залежить від узгодження потреб пацієнтів із планувальною структурою будівлі, дотримання принципів безбар’єрності, малої поверховості, інтеграції терапевтичних садів та технологій безпеки, що закладає теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку мережі реабілітаційних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шкляр С. П., Вороновський І. В. Класифікація сучасних центрів соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, 2025. Вип. 71. С. 630–645.
2. Боряк О. В. Центри реабілітації в Україні: реалії та перспективи. Inclusion and Diversity. 2024. Вип.3. 10-14 с.
3. Удуденко Є. В., Хороша О. І., Перебийніс М. В. Впровадження концепції «терапевтичних садів» у структуру сучасних санаторно-курортних комплексів. Вінниця : ВНТУ, 2026. 6 с. (Рукопис).
4. Бісмак О. В. Реабілітаційних закладів в Україні. Освітологічний дискурс, 2015, 4 (12). С. 1–12.
5. Велігоцька Ю. С., Шушлякова О. С. Особливості архітектури реабілітаційних центрів : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2026. 44 с.

Удуденко Єлизавета Вікторівна — здобувачка групи БМ-23б, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ududenkoliza07@gmail.com

Хороша Оксана Іванівна — кандидат архітектури, доцент кафедри будівництва, міського господарства та архітектури, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: korosha@vntu.edu.ua.

Elizaveta Ududenko - student of the BM-24m group, Faculty of Construction, Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: ududenkoliza07@gmail.com

Khorosha Oksana – candidate of architecture, associate professor of the Department of Construction, Urban Management and Architecture, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: korosha@vntu.edu.ua